

Chaplyns'ka Yu.A. Organizational support of conductinf interrogation. An interrogation is the most widespread and effective inquisitional action by means of that information gathers about a crime and criminal activity of certain persons. It is stipulated by high informing possibilities of interrogation and reliability, simplicity and speed of receipt of result. In the same time an interrogation is one of the most difficult inquisitional actions. From one side, complication drunk up it is determined by that an investigator does not own to the moment of interrogation exhaustive data about the face of criminal and certain cumulative evidence, that it is possible to use during an inquisitional action. On the other hand, criminals not always are interested in complete and all-round investigation of crime that influences on veracity of their testimonies. Except that, on victims and witnesses negative influence comes true from the side of criminals, that quite often heaves up to the change of their testimonies. Having regard to it, successful realization of interrogation and receipt of his positive results depend on quality of possessing inquisitional knowledge about the laws of thinking, logical methods and receptions, conformities to law of psychology and tactical receptions that is worked out in criminalistics.

Generalization of inquisitional practice testifies that 79 % employees of inquisitional subdivisions specify on the necessity of updating of the organizationally-tactical providing of realization of interrogation taking into account the modern necessities of law-enforcement practice. Having regard to it, the question of orgware of interrogation has a row of unsolved organizationally-tactical problems for today.

Keywords: *interrogation, tactics, tactical supply, pretrial investigation.*

Надійшла до редакції 23.12.2014

Аріт К. В.

здобувач

*(Харківський національний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.132 : 343.985

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Розглянуто актуальні питання організації підготовки та проведення на стадії досудового розслідування негласних слідчих (розшукових) дій відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу України та інших відомчих нормативно-правових актів. Надано рекомендації слідчим і оперативним підрозділам ОВС щодо дотримання законності й забезпечення прав та свобод людини і громадянина під час їх підготовки та проведення.

Ключові слова: *негласні слідчі (розшукові) дії, слідчий, прокурор, слідчий суддя.*

Постановка проблеми. Зацікавленість України у подальшій інтеграції в європейське співтовариство зумовила необхідність гармонізації українського законодавства з орієнтацією на захист прав і свобод людини і громадянина, впровадження та реальне утвердження принципу верховенства права. Складовою цієї політики стала оптимізація системи органів кримінальної юстиції та підвищення ефективності функціонування кримінального судочинства.

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу стало важливим кроком у реформуванні правової системи держави. Його норми спрямовані на підвищення ефективності протидії злочинності при зміцненні гарантій забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників процесу.

За новим Кримінальним процесуальним кодексом України вперше одним із різновидів кримінально-процесуальних дій, що мають пізнавальну спрямованість і належать до основних засобів збирання і перевірки доказів, стали негласні слідчі (розшукові) дії. Згідно зі ст. 246 КПК України проведення таких дій здійснюється у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. До них слід віднести: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмку кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274) [1].

Наведена у Кримінальному процесуальному кодексі класифікація негласних слідчих (розшукових) дій закріпила процесуальний статус вже апробованих практикою оперативно-розшукових заходів, систематизувала та класифікувала їх залежно від юридичної природи, законодавчих приписів, повноважень, функцій та меж застосування у боротьбі зі злочинністю. Ця класифікація наведена відповідно до переліку оперативно-розшукових заходів, передбачених ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2].

Запропонована конструкція прийняття рішень про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання одержаних відомостей обумовлює необхідність тісної співпраці слідчого, оперативних підрозділів, прокурора – процесуального керівника та слідчого судді, який здійснює судовий контроль за законністю їх проведення. Відповідно, набуває великого значення правильна координація і узгодження дій різних підрозділів та органів задля досягнення єдиної мети, вміння правильно спрямувати розслідування, визначити необхідні негласні слідчі (розшукові) дії й вірно оцінити ризики, пов'язані з обмеженням конституційних прав громадян під час їх проведення.

Мета публікації – проаналізувати норми нового Кримінального процесуального кодексу України й інших нормативно-правових актів, що регламентують порядок провадження негласних слідчих (розшукових) дій, з метою надання пропозицій та рекомендацій щодо дотримання законності й забезпечення прав та свобод людини і громадянина під час їх підготовки та проведення слідчими й оперативними підрозділами ОВС України.

Виклад основного матеріалу. Для правильної організації досудового розслідування велике значення має чітка взаємодія слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ. Регламентуючи такі взаємовідносини, КПК надає слідчому право у справах, що знаходяться у його провадженні, доручати проведення негласних слідчих (розшукових) дій оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК).

Відповідно до інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні», рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених цим Кодексом, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних слідчих (розшукових) дій [3].

Важливим моментом підготовки до негласних слідчих (розшукових) дій є отримання дозволу суду на їх проведення. Згідно із законодавством розгляд клопотань, який віднесений до повноважень слідчого судді, здійснюється головою чи за його визначенням іншим суддею апеляційного суду області, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Відповідно до ст. 248 КПК слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання за участю особи, яка подала клопотання.

Наказом Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012 «Про Єдиний реєстр досудових розслідувань» від 14 листопада 2012 року № 113 визначається, що до клопотання слідчого, прокурора повинен додаватися витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання [4].

Згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії надається слідчим суддею, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: вчинено тяжкий або особливо тяжкий злочин або під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії можуть бути отримані докази, які самотійно або у сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин [5].

Розгляд подань, внесених у порядку, передбаченому ст. 247 КПК України, має здійснюватись в режимі, що забезпечує нерозголошення даних досудового слідства. Суддя повинен невідкладно розглянути подання. Розгляд подань щодо накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з

каналів зв'язку відбувається також з урахуванням вимог Закону України від 21 січня 1994 р. «Про державну таємницю» [6]. Оригінали подання, постанови судді повинні зберігатися за правилами таємного діловодства.

Одержавши подання, суддя вивчає матеріали кримінального провадження, надані йому ініціатором подання. У разі необхідності він вислуховує думку слідчого, прокурора, працівника підрозділу, який проводить оперативно-розшукову діяльність. Після цього суддя має винести умотивовану постанову про задоволення подання або відмову в такому задоволенні, якщо до того немає підстав. У випадках, коли надається не вся справа, а лише її частина, або коли надаються лише окремі копії процесуальних документів, судам надано право повертати такі подання без розгляду. Необхідність вислуховування слідчого, прокурора визначається самим суддею. Вона може бути викликана потребою одержання даних, з'ясування яких є можливим лише під час спілкування із зазначеними особами.

Предметом судового дослідження під час розгляду подань повинні бути ті фактичні обставини, які свідчать про необхідність проведення зазначених дій або про відсутність такої необхідності. Такі обставини можуть міститися, зокрема, у повідомленнях громадян, протоколах допитів свідків, протоколах огляду житла чи іншого володіння особи або обшуку, матеріалах кримінального провадження або оперативно-розшукової справи, наданих судді, тощо. Необхідно досліджувати й дані про належність житла чи іншого володіння конкретній особі, а також дані про кримінально-правову кваліфікацію злочину тощо. Коли кримінальне провадження порушено за фактом учинення злочину, особливо ретельного дослідження потребує питання про те, яке конкретно відношення та чи інша особа має або може мати до даної справи. У разі, якщо в поданні ставиться питання про проведення обшуку чи виїмки з житла чи іншого володіння адвоката, судам необхідно ретельно досліджувати питання, чи не є предметом проведення зазначених дій дані, які є адвокатською таємницею.

На думку В.Д. Пчолкіна, предметом судового дослідження під час розгляду подань про накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК) або електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК) є наявність тих підстав, з якими закон пов'язує можливість застосування цих заходів. При цьому необхідно також досліджувати питання про те, чи можливо отримати відповідну інформацію в інший спосіб без проведення зазначених дій. Про неможливість отримати інформацію в інший спосіб може свідчити, зокрема, факт використання організованою злочинною групою сучасних засобів зв'язку (електронний, поштовий зв'язок тощо), внаслідок чого одержання інформації з урахуванням особливостей функціонування конкретного каналу зв'язку робиться неможливим. Дослідженню підлягає й питання про належність номеру засобу зв'язку конкретній особі та її відношення до справи, а також термін, протягом якого мають проводитися арешт на кореспонденцію або зняття інформації з каналів зв'язку. Враховуючи, що зазначені дії мають проводитися

з метою отримання даних про вчинення злочину, документів і предметів, що мають доказове значення, предметом судового дослідження має бути також питання про те, яке конкретно доказове значення матимуть зазначені дані, документи і предмети у даному кримінальному провадженні [7, с. 125].

Під час вирішення питань про розкриття банківської таємниці або таємниці страхування суддя повинен виходити з того, що втаємничення відповідної інформації є однією з гарантій здійснення права особи на повагу до особистого життя. Конституційною нормою (ч. 2 ст. 32) прямо встановлено, що не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. У зв'язку з цим предметом судового дослідження мають бути ті обставини, з якими пов'язується можливість розкриття конфіденційної інформації щодо особи. Такими обставинами можуть бути, зокрема, дані про переміщення коштів, отриманих злочинним шляхом, вчинення злочинів у сфері господарської діяльності з використанням банківських чи кредитно-фінансових ресурсів тощо.

Постанова судді, відповідно до нового КПК України, повинна бути мотивованою. У такий спосіб суд дає оцінку дослідженому (з точки зору необхідності вирішення) питанню про проведення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій. При цьому суд не вправі вирішувати питання про винність особи у вчиненні злочину, давати оцінку доказам з точки зору їх достовірності та достатності для кваліфікації дій особи або вирішувати інші питання, які потребують вирішення під час судового розгляду справи.

У постанові про проведення обшуку повинно бути зазначено назву і склад суду, який розглянув подання, дані про особу, яка внесла подання, відомості про особу, в житлі чи іншому володінні якої необхідно провести обшук, точну адресу житла чи іншого володіння; якщо це автомобіль, то необхідно вказати марку автомобіля та державний реєстраційний номер, а також дані, на підставі яких суд дійшов висновку про необхідність проведення обшуку в житлі чи іншому володінні конкретної особи.

Проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді може проводитись у виняткових невідкладних випадках, передбачених цим Кодексом та пов'язаних із врятуванням життя людей та запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, передбаченого у розділах I, II, VI, VII (ст. 201 та 209), IX, XIII-XV, XVII Особливої частини Кримінального кодексу. Негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженого з прокурором, або прокурора. У такому випадку прокурор зобов'язаний невідкладно після початку такої негласної слідчої (розшукової) дії звернутися з відповідним клопотанням до слідчого судді.

Гарантією забезпечення прав людини є норма, регламентована ч. 3 ст. 250 нового КПК України. Вона передбачає негайне припинення проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо слідчий суддя постановить

ухвалу про відмову в наданні дозволу на її проведення. Отримана внаслідок такої негласної слідчої (розшукової) дії інформація повинна бути знищена в порядку, передбаченому ст. 255 цього Кодексу.

За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії повинен складатися протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Відомості про осіб, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, у разі здійснення щодо них заходів безпеки можуть зазначатися із забезпеченням конфіденційності даних про таку особу в порядку, визначеному законодавством.

На думку О.М. Бандурки та І.П. Козаченка, важливою умовою забезпечення прав і свобод громадян є законодавче визначення строків проведення негласних слідчих (розшукових) та оперативно-розшукових дій, що підкреслює тимчасовість обмеження прав і свобод громадянина [8, с. 17; 9, с. 161]. Такий строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати два місяці. Загальний строк, протягом якого в одному кримінальному провадженні може тривати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, дозвіл на проведення якої дає слідчий суддя, відповідно ч. 4 ст. 249 нового КПК України не може перевищувати шести місяців.

Стаття 253 нового КПК передбачає, що особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про це. Конкретний час повідомлення визначається із врахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії має бути здійснено протягом дванадцяти місяців після її припинення, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом.

Висновки. Вказані особливості підготовки та проведення негласних слідчих (розшукових) дій свідчать, що найважливішим завданням сучасної правової науки є створення правових гарантій збалансованого співвідношення інтересів особистості і держави в боротьбі зі злочинністю. Вважаємо, що приведення кримінально-процесуального законодавства України у відповідність до європейських стандартів дозволяє зробити важливий крок у напрямку утвердження верховенства права та розвитку України як правової та демократичної держави. Основною метою діяльності у сфері кримінального судочинства є не тільки ефективне виявлення та розслідування злочинів, а й забезпечення на стадії досудового розслідування захисту прав, свобод та інтересів людини і громадянина.

Бібліографічні посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України Законом № 4651-VI від 13.04.2012; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодек-

су України» № 4652-VI від 13.04.2012. – Х. : Право, 2012. – 392 с.

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII // ВВР України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

3. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936 / Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12.

4. Про Єдиний реєстр досудових розслідувань : Наказ Генерального прокурора України № 69 від 17.08.2012, із змінами і доповненнями, внесеними наказом Генеральної прокуратури України від 14.11.2012 № 113.

5. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : постановою Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 р. № 2 / Верховний Суд України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.skourt.gov.ua>.

6. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII / Верховна Рада України : офіц. сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

7. Пчолкін В. Д. Підстави та умови проведення негласних слідчих (розшукових) дій : матеріали Всеукраїнськ. наук.-практ. конференції (Дніпропетровськ, 27 вересня 2013 р.) / В. Д. Пчолкін. – Д. : ДДУВС, 2013. – С. 124-127.

8. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія / О. М. Бандурка. – Х. : Золота миля, 2012. – 620 с.

9. Козаченко І. П. Дотримання прав і свобод людини у проведенні тимчасових і виняткових оперативно-розшукових заходів / І. П. Козаченко // Науковий вісник Дніпропетр. юрид. інституту МВС України. – 2000. – № 1. – С. 161-169.

Арит К. В. Организация подготовки и проведения негласных следственных (розыскных) действий на стадии досудебного расследования. Рассмотрены актуальные вопросы организации подготовки и проведения на стадии досудебного расследования негласных следственных (розыскных) действий в соответствии с новым Уголовным процессуальным кодексом Украины и другими ведомственными нормативно-правовыми актами. Даны рекомендации следственным и оперативным подразделениям ОВД по соблюдению законности и обеспечению прав и свобод человека и гражданина при их подготовке и проведении.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, судебный контроль, следственный судья.

Arit K. V. Organization of preparation and holding of covert investigation (search) actions during pre-trial investigation. The article is about actual issues of organization of preparatiron and holding during preliminary investigation of covert investigation (search) actions under the new Criminal Procedural Code of Ukraine and other departmental regulatory acts.

Their conduct is carried out in cases where information about crime and the person who committed it can not be obtained by other means. Presented in the Criminal Procedural Code of Ukraine the classification of covert investigation (search) actions has consolidated the procedural status of search operations proven practices, has systematized and classified them according to their legal nature, legislative requirements, powers, functions and extent of the fight against crime. To covert investigation (search) actions the legislation includes: audio-, video monitoring of the person; seizure of correspondence; arrest, inspection and seizure of correspondence; interception of telecommunications transport networks; interception of electronic information systems; inspection of inaccessible public places, home or other property; installation location

electronic means; observation of a person's thing or place; audio-, video monitoring of the site; control of the offense; perform special tasks to disclose criminal activities of an organized group or criminal organization; covert obtaining of samples required for comparative study.

The author has paid attention to the observance of the rule of law and the rights and freedoms of the man and citizen during their preparation and implementation. It is noted that the proposed design of making decisions to conduct covert investigative (search) actions and use of obtained information necessitates close cooperation between the investigator, operational units, public prosecutor – procedural executive and investigative judge who exercises judicial control of the legality of their conduct. Accordingly, it is of great importance the right coordination and harmonization of activities of different departments and agencies to achieve a common goal, to properly direct the investigation, to determine necessary undercover investigation (search) actions and correctly assess the risks associated with restriction of civil rights when their conduct.

Keywords: covert investigation (search) action, judicial control, investigative judge.

Надійшла до редакції 04.12.2014

Бідняк Г. С.

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ВИДИ ЕКСПЕРТИЗ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ШАХРАЙСТВ

Розглянуто окремі питання щодо видів експертиз при розслідуванні шахрайств, окреслено основні завдання техніко-криміналістичної експертизи документів, почеркознавчої, дактилоскопічної, трасологічної, судово-бухгалтерської, комп'ютерно-технічної та інших видів експертиз у ході розслідування шахрайств.

Ключові слова: судова експертиза, розслідування шахрайств, види експертиз, завдання та питання, поставлені на вирішення експертизи.

Постановка проблеми. У ході розслідування шахрайств існує необхідність застосування спеціальних знань у формі призначення та проведення судових експертиз, отримання консультацій спеціаліста або залучення його до участі у слідчих (розшукових) діях. Узагальнення матеріалів кримінальних проваджень про шахрайства показує, що судові експертизи призначалися в 91,7% з них. Як свідчить слідча практика, призначаються різні експертизи. Найбільший відсоток становлять криміналістичні експертизи: почеркознавчі – 43%; техніко-криміналістичні експертизи документів – 42%, дактилоскопічні – 4%, трасологічні – 4%. Крім того, призначаються також комп'ютерно-технічні – 3%; товарознавчі – 0,5%; судово-бухгалтерські – 1,5%; судово-біологічні експертизи виділень людини – 1%; судово-психіатричні – 2; судово-психологічні – 1%.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної пробле-